

Kabul Tarihi: 09.09.2015

Yayın Tarihi: 20.10.2015

RİSALE-İ NUR KÜLLİYATI'NDA PEYGAMBER KISSALARININ İŞLENİŞ TARZI

Mehmet Yusuf YAGIR*

Öz

Peygamber Kıssaları Kur'an-ı Kerim'in önemli bir bölümünü teşkil eder. Bu yüzden peygamber kıssaları tefsir kitaplarında da ayrıntılı olarak işlenir. Son dönemlerde yazılmış bir tefsir eseri olan Risale-i Nur Külliyyatı'ndaki peygamber kıssalarının işlenme metoduna baktığımızda, bu eserde klasik tefsirlerden farklı bir metot uyguladığını görmekteyiz. Bu çalışmamızda Risale-i Nur Külliyyatı'nda peygamber kıssalarının işlenme tarzını klasik tefsirlerle karşılaştırdık ve Risale-i Nur Külliyyatı'nın bu konudaki farkını ortaya koyduk.

Anahtar Kelimeler: Peygamber Kıssaları, Risale-i Nur, Tefsir, Said Nursi

PROCESSING STYLE OF THE PROPHETS' STORIES IN THE RISALE-I NUR COLLECTION

Abstract

The prophets' stories creates an important part of the Holy Koran. Therefore, the prophets' stories is processed lengthly in the books of the commentary. When we look to the methods of the prophets' stories in Risale-i Nur Collection that written recently an book of the commentary, we see the Risale-i Nur Collection is apply the different methods from classical books of the commentary. We compared in this study processing style of the prophets' stories in Risale-i Nur Collection with other commentaries and we put forward the difference of the Risale-i Nur Collection's methods.

Key Words: the prophets' stories, Risale-i Nur, Commentary, Said Nursi

Giriş

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'den (s.a.v.) önce gelmiş peygamberlerin ve milletlerin kıssaları vardır. Kur'an-ı Kerim'deki bu kıssalardan maksat tarihi olayları kronolojik bir sıralama dahilinde anlatmak değildir.¹ Kur'an'da geçen kıssaların birçok maksadı olduğu gibi, bu maksatların belki de en önemlisi insanlara ders vermek ve onların ibret almalarını sağlamaktır.² Zira Kur'an kendini tanıtırken, (insanı) en doğru yola götürücü (bir kitap)³ olarak tanıtmakta ve öğüt vermek maksadıyla da insana her türlü misali verdiğini⁴ söylemektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. yusufhilvani@mynet.com

¹ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, DİB Yayınları, Ankara, 2007, s. 171.

² Demirci, Muhsin, *Tefsir Usulü*, İFAV. Yayınları, İstanbul, 2013, s. 210-212.

³ İsra, 17/9.

⁴ Zümer, 39/27.

Kur'an-ı Kerim'de yirmi beş veya yirmi sekiz peygamberin (üçünün peygamber olup olmadığına dair ihtilaflar vardır.) ismi geçmektedir. Kur'an'da bu peygamberlerden bazısının kıssaları ve tebliğ faaliyetleri insanlara ders ve ibret vermek maksadıyla tafsilatlı bir biçimde anlatılmıştır. Örneğin, Hz. Adem (a.s.), Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Yusuf (a.s.), Hz. Musa (a.s.) ve Hz. İsa'nın (a.s.) kıssaları Kur'an-ı Kerim'de oldukça ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Bunun yanında Kur'an'da ismi zikredilen bazı peygamberlerin kıssaları özet olarak işlenmiştir.⁵ Hz. İdris (a.s.) ve Hz. Hûd (a.s.)'ın hayat hikayeleri gibi.

Peygamber kıssaları Kur'an-ı Kerim'in önemli bir konusu olunca, bu kıssalar Kur'an'ın yorumunu ve açıklamasını yapan tefsir kitaplarının da önemli bir konusu olmuştur. Dolayısıyla tefsir kitaplarında kıssalarla ilgili oldukça fazla malumat vardır. Tefsir kitaplarının yanı sıra sadece peygamber kıssalarını ele alan müstakil eserler dahi telif edilmiştir. Es-Sa'lebî'nin (ö. 427/1035) *el-Arâis (Kıyasu'l-Enbiyâ)*, İbn Keşîr'in (ö. 774/1373) *Kıyasu'l-Enbiyâ*, Abdulvehhab en-Neccar'ın *Kıyasu'l-Enbiyâ* adlı eserleri gibi.⁶ Kıssaları uzun uzadıya anlatan bu eserlerin aksine, yaklaşık yarım asır önce telifi tamamlanmış olan Risale-i Nur tefsiri, kıssaları işlemede farklı yöntemlere başvurmuştur. Biz de Risale-i Nur Külliyyatı'nın başvurduğu bu yöntemler ışığında peygamber kıssalarının ne ifade ettiğini ortaya koyacağız. Şunu da belirtelim ki, peygamber kıssalarından maksadımız, doğrudan peygamberlerin şahıslarıyla ilgili bölümlerdir. Bu nedenle makalemizde, Risale-i Nur Külliyyatı'nda geçen peygamberlerin ümmetleriyle alakalı bölümler ile peygamberlerin mucizelerinin işlendiği bölümlere yer vermeyeceğiz.

1. Risale-i Nur Külliyyatı ve Tefsir Yöntemi

Risale-i Nur Külliyyatı, Said Nursî (ö. 1960) tarafından te'lif edilmiş bir eserdir. Önce *İşârâtü'l-İ'câz* adında Kur'an'ın bir tefsiri olarak düşünülmüş ancak bazı engellerden dolayı bu eser muhtasar bir şekilde kalmıştır.⁷ Daha sonra toplam yüz otuz parçadan müteşekkil bir eser şeklinde te'lif edilmiş; *Sözler*, *Mektubat*, *Lem'alar* ve *Şualar* diye dört büyük eser halinde bir araya toplanmıştır.⁸

Risale-i Nur Külliyyatı nasıl bir tefsirdir ve hangi metotla yazılmıştır? Sorusu hemen ilk bakışta cevaplandırılabilen bir soru değildir. Zira Risale-i Nur Külliyyatı çok yönlü bir eserdir ve kolaylıkla şu metoda sahiptir diyebileceğimiz bir eser değildir. Öyleyse önce eserin kendisine müracaat edip önce nasıl bir mahiyete sahip olduğunu sonra da hangi metotla (veya metotlarla) yazıldığını görelim.

Risale-i Nur Külliyyatı'nda eserin mahiyeti hakkında şunlar söylenmektedir:

“Risale-i Nur sübjektif nazariye ve mütalaalardan uzak bir şekilde, her asırda milyonlarca insana rehberlik yapan mukaddes kitabımız olan Kur'an'ın hakikatlerini rasyonel ve objektif bir şekilde izah edip insanîyetin istifadesine arz edilen bir külliyyattır.”⁹

Risale-i Nur, Kur'an ayetlerinin nurlu bir tefsiridir. Bu tefsirin hemen her yerinde iman ve tevhid hakikatleri delilli ispatlı bir biçimde sunulmuştur.

⁵ Şahin, M. Süreyya, “Kıyas-ı Enbiyâ”, *DİA*, Ankara, 2002, XXV, 495.

⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 173.

⁷ Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 5.

⁸ Said Nursî, *Tarihçe-i Hayatı*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 682.

⁹ Nursî, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 681.

Dolayısıyla Risale-i Nur, Kur'an hakikatlerini müspet ilim anlayışına uygun bir tarzda izah ve ispat eden bir tefsirdir.

Bu tefsir, her tabakadan halkın anlayabileceği seviyede hazırlanmıştır. Yani en alt tabakadan bir insan ile ilmi seviyesi yüksek olan bir insanın anlayıp ders çıkarabileceği bir eserdir. Risale-i Nur müspet ilimlerle donatılmış bir eser olduğu için, vesveseli şüphecileri ikna edebilecek ve en inatçı filozofları dahi teslime (iman ve İslâm hakikatlerini kabule) mecbur edecek bir özelliğe sahiptir.

Risale-i Nur, imani meselelerde akla gelen ve gelmeyen bütün meseleleri aklen ve mantıken ve ilmen en kesin delillerle ispat eden bir eserdir. Öyle ki, aklı ve mantığı, matematiğin elde ettiği kesin sonuçlar gibi ikna ediyor. Bu eser aynı zamanda pozitif ilimlere de teşvik eden bir eserdir.

Risale-i Nur Külliyyatı'nın yöntemine gelince, bizzat külliyyatta konuyla ilgili şu bilgiler mevcuttur: Tefsir iki kısımdır. Birisi: Malum tefsirlerdir ki bunlar, Kur'an'ın ibaresini, kelime ve cümlelerinin anlamlarını açıklar, izah ve ispat ederler. İkinci kısım tefsir ise: Kur'an'ın imani olan hakikatlerini, kuvvetli delillerle açıklar, izah ve ispat eder. Bu kısım oldukça önemlidir. Tefsir çeşitlerinden birincisine dahil olanlar, Kur'an'ın imani olan hakikatlerini bazen kısa bir özet şeklinde sunuyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya ikinci kısım tefsir yöntemiyle yazılmış bir tefsirdir. O, Kur'an-ı Kerim'in yirminci asırdaki -lafzî değil- manevî tefsiridir.¹⁰

Said Nursî, Kur'an'ın ayet ayet tefsirini yapmamıştır. Yani bütün Kur'an'ı baştan sona kadar tefsir etmemiştir. Nursî, tefsirinde iktisat¹¹, uhuvvet¹², hastalık¹³ gibi bir takım konular belirlemiş ve bu konular ilgili bir veya birkaç ayeti işlediği konunun başında zikretmiştir. Bazen de konunun akışına göre metnin içerisinde bazı ayetleri lafzen veya manen ele almıştır. O, eserlerinde altı yüz yirmi ayetin doğrudan tefsirini yapmış ve binlerce ayete de manen atıfta bulunmuştur.¹⁴

Said Nursî genelde tevhid, nübüvvet, ahiret, amelî mesuliyet ve ahlaka taalluk eden kevnî ayetlerin tefsirini yapmıştır. Nursî bu ayetlerin tefsirini yaparken de bunları, Kur'an'ın ana konuları olarak belirlediği tevhid, haşır, nübüvvet ve adalet başlıklarını dikkate almıştır.¹⁵

Nursî'nin, eserlerinde Kur'an ayetleri ışığında iman, ibadet ve ahlak esaslarını işlemesinden dolayı, Risale-i Nur Külliyyatı konulu tefsir¹⁶ örneklerinden biri sayılabilir.¹⁷

¹⁰ Nursî, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 681-682.

¹¹ İktisat Risalesi için bkz. Nursî, Said, *Lem'alar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2015, s. 167-178.

¹² Uhuvvet için bkz. Nursî, Said, *Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2015, s.293-307.

¹³ Hastalık için bkz. Nursî, *Lem'alar*, s. 247-267.

¹⁴ Özgel, İshak, (Kış, 2015) “Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsir Yöntemi (Şühûdî Tefsir)” *Ekev Akademi Dergisi*, S. 61, s. 303.

¹⁵ Özgel, “Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsir Yöntemi (Şühûdî Tefsir)” *Ekev Akademi Dergisi*, S. 61, s. 304.

¹⁶ Konulu Tefsir: Bir konuyla ilgili bütün ayetleri nüzul sırası esaslı olarak bir araya toplayıp, konuyla ilgili Kur'an'ın muradının ortaya konması şeklindeki tefsirdir. (Demirci, Muhsin, *Konulu Tefsire Giriş*, İFAV Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2013, s. 81.)

2. Kıssanın Tanımı, Çeşitleri ve Risale-i Nur Külliyyatı'nda Peygamber Kıssaları

Kıssa, sözlükte bir kimsenin izini sürmek, onu adım adım takip etmek, bir haberi veya bir sözü bildirmek, bir insana bir sözü beyan etmek¹⁸ gibi anlamlara gelmektedir. Terimsel olarak da kıssayı şöyle tanımlamak mümkündür: Tarihi şahıslar ve hadiselerle ilgili olarak yer alan haberlere ve bu haberlerle uğraşan ilme kıssa denir.¹⁹ Kıssanın ikinci bir tanımı da şöyledir: “Kıssa, geçmiş kavimlerin tarihi izlerini açığa çıkarmak suretiyle, unutulmuş veya bilinmeyen olaylar üzerinde dikkatleri yoğunlaştırarak insanı derinden derine tefekküre yönelten bir olgudur.”²⁰

İçerikleri itibariyle Kur'an-ı Kerim'deki kıssaları üçe ayırmak mümkündür:

1. Tarihi Kıssalar: Hz. Adem (a.s.), Hz. Musa (a.s.) ve Hz. Yusuf'un (a.s.) kıssaları gibi.

2. Kur'an'ın Nüzulü Sırasında Meydana Gelen Olaylar: İsra, Miraç, Hicret gibi.

3. Gaybi Kıssalar: Hz. Adem (a.s.)'ın yaratılışını anlatan ayetler ile henüz vuku bulmamış hadiseler: Kıyamet, Cennet, Cehennem gibi.²¹

Yukarıda yöntemini sunduğumuz Risale-i Nur Külliyyatı'nın peygamber kıssalarını işlerken de şöyle bir yöntem takip ettiğini görüyoruz: Risale-i Nur'da peygamber kıssalarının ayrıntılarına inilmeksizin, bazen çok kısa bir özet şeklinde verilerek, -kıssayla ilgili bir ayet veya ayetin bir kısmı alınarak- kıssadan çıkarılabilecek ders ve ibretler ortaya konur. Bazen de, yine bir ayet veya ayetin bir kısmı doğrultusunda, hayat hikayesi anlatılan peygamberin hayatından bir kesit aktarılıp konu işlenir. Her iki durumda da kıssanın bize bakan yönünün ne olduğu üzerinde durulur. Yani almamız gereken ders ve ibretlerin ne olduğu hususuna vurgu yapılır.

Risale-i Nur Külliyyatı'nda peygamber kıssalarının şu üç yönden ele alındığını görüyoruz:

1. Doğrudan peygamberin şahsıyla alakalı ayetlerin işlendiği kıssalar
2. Peygamberlerin ümmetleriyle ilgili ayetlerin işlendiği kıssalar
3. Peygamberlerin mucizeleriyle ilgili ayetlerin işlendiği kıssalar

Biz burada sadece doğrudan peygamberin şahsıyla alakalı ayetlerin işlendiği kıssaları işleyeceğiz. Risale-i Nur'da hayat hikayeleri işlenen peygamber adedi dördüttür. Bunlar: Hz. Yunus (a.s.), Hz. Eyyub (a.s.), Hz. Yusuf (a.s.) ve Hz. İbrahim (a.s.)'dır. Risale-i Nur Külliyyatı'nda bu peygamberlerin ilk ikisinin hayat hikayeleri en kısa bir özet şeklinde sunulmuş olup, her biri, birer ayet ışığında ele

¹⁷ Öztürk, Mustafa (Bahar, 2014), “Son Dönem Osmanlı'dan Günümüz Türkiye'de Kur'an ve Tefsir Çalışmaları”, *Karadeniz Tek. Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, s.34.

¹⁸ Fîrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmûsü'l-Muhîd*, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'Ammetu li'l-Kitab, Mısır, 1978, II, 311; el-Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed, *Tefsîru'l-Basît*, thk. Ahmed b. Muhammed b. Salih el-Hemmâdî, Riyad, 1430, V, 325.

¹⁹ Şengül, İdris “Kıssa”, *DİA*, İstanbul, 2005, XXV, 498.

²⁰ Demirci, Tefsir Usulü, s. 210.

²¹ Şengül, “Kıssa”, *DİA*, XXV, 499.

alınmıştır. Diğer iki peygamberin ise yine birer ayet doğrultusunda hayatlarından sadece çok kısa bir kesit alınarak kıssaları işlenmiştir. Şimdi Said Nursî'nin tefsiri doğrultusunda bu dört peygamberin kıssasını ele alalım.

2.1. Hz. Yunus'un (a.s.) Kıssası

Tefsir kitaplarına, Peygamber kıssalarını işleyen eserlere veya tarih kitaplarına baktığımızda Hz. Yunus'un (a.s.) hayatı ayrıntılı bir biçimde işlenir. Onun peygamber olarak gönderildiği kavmi terketmesi, bindiği gemide kura neticesinde denize atılması gereken kişi olması ve denize atlaması, bir balığın kendisini yutması, balığın karnındayken pişmanlık duyması, denizin dibindeki hayvanlardan zıkr-i ilahiyi duyması ve kendisinin de Rabbine yakarması, yaptığı duanın faziletini gösteren Hadis-i Şerif rivayetleri ve Allah'ın izniyle balığın karnından sağ salım çıkması gibi konular ayrıntılarıyla anlatılır.²²

Hz. Yunus'un (a.s.) kıssasının Risale-i Nur'daki işleniş şekli oldukça farklıdır. O halde Risale-i Nur'un kıssayı nasıl işlediğine bakalım.

Said Nursî, Hz. Yunus'un (a.s.) kıssasını ayrıntılara girmeksizin meşhur münâcâtını anlatan ayet²³ bağlamında, çok kısa bir özet sunarak konuya giriş yapmıştır. Giriş kısmı şöyledir: “Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'ın kıssa-i meşhuresinin hülâsası: Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş. Deniz fırtınalı ve gece dağdağalı ve karanlık ve her taraftan ümid kesik bir vaziyette.²⁴ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ²⁵ münacatı, ona sür'aten vasıta-i necat olmuştur.”²⁵

Nursî, bu kısa girişten sonra Yunus'un (a.s.) ilk düştüğü vaziyet ile balığın karnından kurtuluşunu karşılaştırmış ve bundan şu sonuca varmıştır: Sebepler dairesinde Hz. Yunus'un (a.s.) kurtuluşu için bütün yollar kapanmıştı. İşte tam bu noktada O'nun sesini, münâcâtını işitecek ve bütün sebepleri halk edip bu sebeplere hükmedecek bir zat lazımdı. İşte o zat, Müsebbibü'l-Esbab (sebeplerin

²² er-Razi, Fahrüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer b. El-Hasan b. El-Huseyn b. Ali el-Kureyşî el-Bekrî et-Teymî et-Taberistanî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1401/1981, XXII, 212-216; İbn Kesîr, İmâduddin Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Mustafa Seyyid Muhammed vd. Müessesetu Kurtuba, kahir, 2000/1401, IX, 434-438; *Kıssasü'l-Enbiyâ*, thk. Abdulhayy el-Fermavî, Müessesetu'nur, Mısır, 1417/1997, s. 363-371; es-Sa'lebî, Ebû Zeyd 'Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf, *el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsiri'l-Kur'an*, thk. eş-Şeyh Muhammed 'Ali Mu'avviz, eş-Şeyh 'Adil Ahmed 'Abdu'l-Mevcud, Daru İhyâi't-Türasi'l-'Arabî, Beyrut, 1418, IV, 363-371; el-Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed, *el-Vasît fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecîd*, thk. Adil Ahmed Abdulnevcud vd. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415/1994, III, 248-249; ayrıca bkz. et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Tarihu't-Taberî*, II. Baskı, Daru't-Türas, Beyrut, 1387, II, 11-17; İbn Kesîr, İmâduddin Ebu'l-Fidâ İsmail, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1907/1986, I, 232-235.

²³ وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاصِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ
“Zünnûn'u da hatırla. Hani ?kelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" diye dua etti.” (Enbiya, 21/87)

²⁴ "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum"

²⁵ Nursî, *Lem'alar*, s. 5-6.

ortaya çıkmasına sebep) olan Cenab-ı Allah'tır. Yani sebeplerin hakiki tesiri yok. Sebepler de bir emre uyarak hareket etmektedir.

Nursî, bu bilgilerden sonra kıssadan hisse şeklinde olayın bize bakan veçhesine geçiş yapmış ve Hz. Yunus'un (a.s.) yaşadıklarıyla, bizim karşı karşıya olduğumuz durumu kıyaslamıştır. Ona göre bizim vaziyetimiz Hz. Yunus'un (a.s.) ilk vaziyetinden (karanlık ve fırtınalı gecede balığın karnına düştüğü ve sebeplerin hiçbir tesirinin olmadığı vaziyet) yüz kat daha dehşetlidir. Zira bizim gecemiz istikbalimizdir. Bu geceye, yani istikbale gaflet nazarıyla baktığımız zaman, istikbalimiz manen yüz derece daha karanlık ve daha dehşetli oluyor.²⁶

Kıyaslamada, uçsuz-bucaksız fezada adeta başıboş hareket ediyormuş gibi görünen dünyamız ise Hz. Yunus'un (a.s.) düştüğü denize benzetiliyor. Nasıl ki deniz dalgalı ve korkunç idi. Öyle de dünyanın da dönmesiyle hemen her gün binlerce kişinin vefatı, o denizin dalgalarından (bize de ölümü hatırlatması cihetiyle) bin defa daha korkunçtur. Hevay-ı nefsimiz (nefsimizin arzuları) ise, Hz. Yunus'u (a.s.) yutan balığa benzetilmiştir. Bizim balığımız (nefsimizin arzuları) onunkinden çok müthiştir. Çünkü onu yutan balık yüz senelik bir hayatını tehdit ederken, bizim nefsimizin arzuları, ebedi hayatımızı tehdit ediyor.

Madem Hz. Yunus (a.s.) ilk vaziyetinden kurtulmak için bütün sebepleri bir kenara bırakarak "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum."²⁷ dedi ve Allah (cc) onu, o dehşetli vaziyetinden kurtararak çeşit çeşit nimetlerine mazhar etti. O zaman bizim de bütün sebeplerden sıyrılıp bu münâcâtı yapmamız ve sebeplerin yaratıcısı olan Rabbimize sığınmamız gerekir. Çünkü gaflet ve dalalet sebebiyle aleyhimizde birleşerek ebedi hayatımızı berbat etmeye çalışan istikbal, dünya ve nefsimizin arzularını zararlarını ancak O defedebilir.²⁸

Nursî, ayette geçen kelimeleri/terkipleri tahlil ederken de şunları söylemiştir: "Madem hakikat-ı hal böyledir. Nasılki Hazret-i Yunus Aleyhisselâm o münacatın neticesinde hutu ona bir merkûb, bir tahte'l-bahr ve denizi bir güzel sahra ve gece mehtaplı bir latif suret aldı. Biz dahi o münacatın sırrıyla لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ 29 cümlesiyle istikbalimize, 30 سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, 31 إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ fıkrasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celbetmeliyiz. Ta ki, nur-u iman ile ve Kur'an'ın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılab etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar emvacı üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'an-ı Hakîm'in tezgâhında yapılan bir sefine-i maneviye hükmüne geçen hakikat-ı İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, ta sahil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelandirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırısın. Hem o sırr-ı

²⁶ Nursî, *Lem'alar*, s. 6.

²⁷ Enbiya, 21/87.

²⁸ Nursî, *Lem'alar*, s. 6.

²⁹ "Senden başka hiçbir ilâh yoktur."

³⁰ "Seni eksikliklerden uzak tutarım."

³¹ "Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum."

Kur'an'la, o terbiye-i Furkaniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.”

Nursî kıssayı şöyle bir sonuca bağlamıştır: İnsan nazik ve savunmasız olduğu için her zaman bir kurtarıcıya ve sığınacağı bir güce ihtiyacı vardır. Bir de insanın sayısız düşmanları olduğu gibi, sınırsız arzu ve istekleri vardır. İşte bu derece düşmanları ve istekleri olan bir insanın sığınacağı, yardım talep edeceği zatın hükmünün tüm varlıklara geçmesi lazımdır. Yani O zat Kadir-i Mutlak (engelsiz güç ve kuvvete sahip biri) olmalıdır. İşte O zat da, Hz. Yunus'un (a.s.) bizzat tecrübesiyle ve duasıyla bizlere tanıttığı Cenab-ı Allah'tır. O zaman biz de daima Hz. Yunus'un (a.s.) tecrübe edilmiş o meşhur münâcâtını tekrarlamak zorundayız.³²

2.2. Hz. Eyyûb'un (a.s.) Kıssası

Tefsir kitaplarını ve peygamber kıssalarını anlatan eserleri incelediğimizde Hz. Eyyûb'un (a.s.) yaşadıklarının tafsilatlı bir biçimde aktarıldığını görürüz. Bu kitaplarda Hz. Eyyûb'un (a.s.) sahip olduğu mal, evlat ve sıhhatin imtihan gereği elinden nasıl alındığı, yakalandığı hastalığın mahiyeti ve müddeti, hastalık anında eşyle olan münasebetleri ve birbirlerine karşı olan tavırları, hastalığından şifa bulması ve kaybettiği nimetlere tekrar kavuşması gibi haller uzun bir şekilde anlatılır.³³ Şu var ki, Fahreddin er-Razi (ö. 606/1209), tefsirinde kıssanın anlatımına geçmeden önce kıssadan çıkarılabilecek bazı derslere işaret etmiştir. Razi'ye göre, Cenab-ı Allah Hz. Eyyûb'un (a.s.) şahsında, yaşadıklarıyla insanlara bir ders vermiştir. Bu kıssayla dünyanın, ahiretin tarlası olduğu gerçeği hatırlatılmış ve bunun sabrı gerektirdiği hususuna vurgu yapılmıştır.³⁴

Hz. Eyyûb'un (a.s.) kıssası Risale-i Nur tefsirinde de işlenen kıssalardan biridir. Bu kıssa *إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ* “*Hani o Rabbine, 'şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.*” diye niyaz etmişti.”³⁵ ayeti esas alınarak işlenmiş ve Hz. Yunus'un (a.s.) kıssasında olduğu gibi konuya Hz. Eyyûb'un (a.s.) hayatı en kısa bir özet halinde anlatılarak giriş yapılmıştır. Risale-i Nur'da Hz. Eyyûb'un (a.s.) kıssasının en kısa özeti şöyledir:

“Pek çok yara, bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azîm mükâfatını düşünerek kemal-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline iliştiği zaman, zikir ve marifet-i İlahiyenin mahalleri olan kalb ve lisanına iliştikleri için, o vazife-i ubudiyete halel gelir düşüncesiyle kendi istirahatı için değil, belki ubudiyet-i İlahiye için demiş: "Ya

³² Nursî, *Lem'alar*, s. 7-8.

³³ er-Razi, *Mefâtihi'l-Ğayb*, XXII, 203-209; İbn Kesir, *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azîm*, IX, 426-431; *Kıssasul-Enbiyâ*, 335-343; el-Kurtubî, Ebu Ubeydullah Muhammed b. Ahmed b. Ebibekr, *el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulhasen et-Türkî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1427/2007, XIV, 256-263; İbn Kesir, *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azîm*, IX, 426-431; ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki Ğavamizi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucuhi't-Te'vil*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad, 1417/1997, IV, 160. Ayrıca bkz. et-Taberî, *Tarihu't-Taberî*, I, 322-324.

³⁴ er-Razi, *Mefâtihi'l-Ğayb*, 22/203.

³⁵ Enbiya, 21/83.

Rab! Zarar bana dokundu, lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime hâlel veriyor." diye münacat edip, Cenab-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız, lillah için o münacatı gayet hârika bir surette kabul etmiş. Kemal-i âfiyetini ihsan edip enva'-ı merhametine mazhar eylemiş."³⁶

Nursî, Hz. Eyyûb'un (a.s.) kıssasını, kısa bir özet halinde verdikten sonra bu kıssadan çıkarılabilecek dersleri beş maddede ele almıştır. Nursî'nin Hz. Eyyûb'un (a.s.) hayat hikayesinden çıkardığı ders ve ibretler şunlardır:

1. Hz. Yunus'un (a.s.) kıssasında olduğu gibi Hz. Eyyûb'un (a.s.) düştüğü durum ile bizde manen var olan durum arasında bir kıyaslama yapılmıştır. Bu kıyasa göre; Hz. Eyyûb'un (a.s.) vücudundaki yaralara karşılık bizim içsel ve ruhi hastalıklarımız vardır. Eğer içimizdeki yaraları görebilme imkanımız olursa belki de Hz. Eyyûb'dan (a.s.) daha yaralı olduğumuzu göreceğiz. Bunun sebebi de işlediğimiz her bir günahın ve kafamıza giren her bir şüphenin kalp ve ruhumuzda yaralar açmasıdır. İşte bizdeki bu hastalık, Hz. Eyyûb'un (a.s.) hastalığından daha dehşetlidir. Zira Hz. Eyyûb'un (a.s.) yaraları eğer iyileşmese idi belki de kısacık dünya hayatına mal olacaktı. Oysa bizdeki manevi yaralar ebedi hayatımıza zarar vermektedir. O zaman biz de Hz. Eyyûb'un (a.s.) münâcâtına, ondan bin kat daha fazla muhtacız.

Said Nursî bu nükte bağlamında günahın insan psikolojisi üzerinde nasıl etkili olduğuna da değinmektedir. Ona göre insan günah işledikçe bir suçluluk psikolojisi içine girer ve bu psikoloji onu Allah'ı anmaktan ve ibadet etmekten nefretkarane uzaklaştırır. Günahların bir diğer tehlikesi de herbir günahta insanı küfre götürecek bir yolun bulunmasıdır. Eğer günahkarlık hastalığı tevbe ve istiğfar ile çabuk tedavi edilmezse, insanı (imani meseleleri) inkara kadar götürebilir. Nursî günahkarlık psikolojisinin insanı nasıl küfre götürdüğünü üç örnekle açıklamaya çalışmıştır. Biz burada bu örneklerden birini vermekle yetinelim. "Meselâ, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve manen diyor ki: 'Keşki o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi.' Ve bu arzudan bir manevî adavet-i İlahiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şübhe, vücud-u İlahiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapılmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır."³⁷

2. Said Nursî'nin bu kıssadan çıkardığı ikinci ders de, Hz. Eyyûb'un (a.s.) başına gelen musibetlerden ve çektiği hastalıktan şikayet etmemesinin bize bakan yönüdür. Buna göre insanın hastalık ve musibetlerden dolayı şikayet etme hakkı şu üç nedenden dolayı yoktur:

a. Cenab-ı Allah insanın ruhuna beden elbisesini giydirmiştir. Bu ruh ve beden sahibi O olduğu için, insan bedeni üzerinde tasarruf etme yetkisi de O'ndadır. Dolayısıyla Allah, isimlerinin yansımalarını insan üzerinde gösteriyor. Şâfi ismiyle hastalara şifa verdiği gibi; Rezzâk ismiyle de açları doyurur. Allah'ın diğer isimleri de bunlara kıyas edilebilir.

b. İnsan hayatının olgunlaşması hastalıklar ve musibetlerle mümkün oluyor. Yoksa hiç hastalık ve musibet görmeyen insan olgunlaşma yönüyle eksik

³⁶ Nursî, *Lem'alar*, s. 9.

³⁷ Nursî, *Lem'alar*, s. 10.

kalır. Nimetin kıymetini bilmekten yoksun kalır. Dolayısıyla hastalıklar ve musibetler hayatın olgunlaşmasına ve insanların nimetlerin kıymetini anlamasına vesile oluğu için insanın bunlardan şikayet etmemesini gerektirir.

c. Musibetler ve hastalıklar bize dünyanın imtihanlık yönünü gösterir. Dünyanın lezzet, mükafat ve ücret yeri olmadığını öğretir. Madem dünya imtihan meydanıdır, o zaman imtihanda kazançlı çıkmamıza vesile olan hastalık ve musibetlerden şikayetçi olmamak gerekir. Çünkü namaz, oruç gibi müsbet ibadetlerin yanı sıra insanı halis bir ubudiyyete sevk eden ve menfi ibadetler sınıfına giren hastalık ve musibetlere sabretmek ve bunlardan şikayetçi olmamak gerekir. Menfi ibadeti yerine getirmiş olarak kabul edilen insan, bu vesileyle bazen bir saati bir gün, bazen de derecesine göre bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçebilir. Tabii ki sabretmek ve şikayet etmemek kaydıyla.³⁸

3. Kıssadan çıkarılacak ders ve ibretler kapsamında üçüncü olarak, musibetlere ve hastalıklara maruz kalmış insanın, hayatının ileriki aşamalarında geriye dönüp baktığında hem hayırlı neticeler kazandıran bir zaman dilimini geçirdiğinden hem de sıkıntılarının kurtulduğundan bir ferahlama ve şükretme durumuna girdiği anlatılmaktadır.³⁹

4. Nursî, Hz. Eyyûb'un (a.s.), sabrının bize bakan yönünü de ortaya koymuştur. Buna göre her insanda, her hastalık ve musibete kafi gelebilecek miktarda sabır vardır. Ancak insanın, sabrını hazır zamana sarfetmesi gerekirken, kuruntuların insanı aldatması ve gafletin etkisiyle maziye ve müstakbele dağıtarak sabrını kifayetsiz hale getirir. Bu haldeki insanın da tahammül gücü zayıflayacağı için şekvaya başlar ve kazançlı çıkacağı yerde zarara düşer.⁴⁰

5. Nursî, Hz. Eyyûb'un (a.s.) kıssasından çıkardığı ders ve ibretlerin beşincisinde üç hususu nazara vermiştir:

a. Yukarıda ilk maddedeki karşılaştırmada, işlediğimiz günahlardan ve aklımıza ve kalbimize giren her bir şüpheden dolayı Hz. Eyyûb'dan (a.s.) daha hastalıklı olduğumuza değinilmişti. Burada da Said Nursî, asıl musibetin maddi musibet olmadığını, asıl ve tehlikeli musibetin dine gelen musibet olduğunu açıklamıştır. Maddi musibetlerin bazen birer ihtar, bazen de günahlardan arınma olduğu hakikatini beyan etmiştir. O zaman bu nevi musibetlerden dolayı şikayeti çağrıştıran sözlerden bile kaçınmak gerekir.

b. İnsanın maruz kaldığı maddi musibetlerin insan üzerindeki etkisinin nasıl azaltılabileceği hususu da Said Nursî tarafından nazara verilmiştir. Buna göre nasıl ki insan gece vakti, gözüne ilişen bir hayalin peşine düştükçe ve o hayale ehemmiyet verildikçe o hayal büyür, ancak ehemmiyet vermezse söner ve kaybolur. Aynen öyle de maddi musibete merak ederek, ehemmiyet vererek yaklaşıldığında o musibet büyür. Belki de merak vasıtasıyla kalpte manevi bir musibete bile sebep olabilir. Ancak ne zaman o merak, kazaya razı olmak ve tevekkül vasıtasıyla yok edilse, işte o zaman maddi hastalığın büyük ağırlığı insanın üzerinden kalkmış olur.

³⁸ Nursî, *Lem'alar*, s. 11.

³⁹ Nursî, *Lem'alar*, s. 12.

⁴⁰ Nursî, *Lem'alar*, s. 12-13.

c. Nursî'ye göre hastalık bazı insanlar için faydalıdır. Çünkü bazı hastalıklı gençlerin, -hastalığın ihtarıyla ölümü düşündüğünden- ahiretine daha ciddi çalıştıklarını, ancak sıhhatli olduğu halde gençlik sarhoşluğuyla ahiretlerini tahrir edenlerin durumunun daha vahim olduğuna temas edilmiştir.⁴¹

2.3. Hz. Yusuf'un (a.s.) Kıssası

Hz. Yusuf'un (a.s.) kıssası Kur'an-ı Kerim'de anlatılan en uzun kıssadır. Bu kıssa, Yusuf Suresi'nin yaklaşık yüz ayetinde (3. ayet ile 101. ayet arası) işlenmiş bir kıssadır. Kur'an'da Hz. Yusuf'un (a.s.) gördüğü rüya, kardeşlerinin kıskançlığı neticesine onu kuyuya atmaları, kuyudan çıkarılması, Mısır'a götürülüp köle olarak satılması, efendisinin evinde ihanete uğradığı halde zina teşebbüsü iddiasıyla ihanetle suçlanması, zindana atılması, zindandakilere ilk tebliğini yapması ve rüyalarını yorumlaması, kralın rüyası ve tabirinin Hz. Yusuf (a.s.) tarafından yapılması, Hz. Yusuf'un (a.s.) zindandan çıkarılması, Mısır hazinesinin başına geçmesi, kıtlık anında kardeşleriyle münasebeti ve en nihayet kardeşlerine kendini tanıtmaları, ailesiyle tekrar bir araya gelmesi ve Hz. Yusuf'un (a.s.) ölümü temenni etmesi meseleleri anlatılmıştır. Dolayısıyla tefsir kitapları ve kıssaları anlatan müstakil eserler de Hz. Yusuf'un (a.s.) kıssasını, Kur'an'da yer aldığı biçimiyle ele almışlar ve kıssayı uzun uzadıya anlatıp yoruma tabi tutmuşlardır.⁴² Ancak Risale-i Nur'da kıssanın sadece bitiş ayeti olan Yusuf Suresi'nin 101. ayetinin son kısmına yer verildiği için biz de sair tefsirlere bu ayetin son kısmı doğrultusunda baktık.

Bu ayetin tefsiri için, tefsir kitaplarına baktığımızda Hz. Yusuf'un (a.s.) ölümü temenni etmesinin ne zaman ve ne maksatla olduğu, salihler zümresiyle kimlerin kastedildiği, Hz. Yusuf (a.s.)'dan önce hiçbir nebinin ölümü temenni etmediği, ölümü temenni etmenin İslam'a göre caiz olup olmadığı hususları⁴³ ile Hz. Yusuf'un (a.s.) kaç yaşında vefat ettiği ve vefat ettikten sonra nereye defnedildiği hususları ele alınmıştır.⁴⁴

Az önce bahsettiğimiz gibi, Nursî Hz. Yusuf'un (a.s.) kıssasını ele alırken, kıssanın tamamını anlatmak yerine kıssanın son ayeti olan تَوَفَّيْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا ⁴⁵ "Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat." ayetinin bir bölümü ekseninde kıssadan bir kesit alarak, yaşanan olaydan çıkarılabilecek dersleri ortaya koymuştur. Burada çok ince nüktelere temas edilmiştir. Mesela Hz. Yusuf'un (a.s.) Mısır'da üst düzey bir yönetici olması, özlemini çektiği ailesine kavuşması ve dünyaca en mutlu bir halette iken ölümünü istemesi, böyle güzel bir hayat hikayesini dinleyenlere acı bir teessüf verir. Ancak kıssanın ihtar ettiği mana

⁴¹ Nursî, *Lem'alar*, s. 14-15.

⁴² Bkz. et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Tefsir'üt-Taberî (Câmiu'l-Beyân an Tevîli'l-Kur'an)*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru Hicr, Cize, 1422/2001, XIII, 5-369.

⁴³ et-Taberî, *Tefsir'üt-Taberî*, XIII, 365; el-Begavî, el-İmam Muhiyü's-Sünne Ebi Muhammed Huseyn b. Mes'ud, *Me'alimu't-Tenzil*, (thk. Muhammed Abdullah en-Nemr), Dar Taybe, Riyad, 1409, IV, 281. İbn Ebi Zemenîn, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah, *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azîz*, thk. Ebi Abdullah Huseyn b. Ukkâse ve Muhammed b. Mustafa el-Kenz, El-Faruku'l-Hadise, Kahire, 1423/2002, IV, 340; İbn Kesir, *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azim*, VIII, 77-80.

⁴⁴ el-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l Masîr fi İlmi't-Tefsir*, el-Mektebu'l-İslamiyye, Beyrut, 1404/1984, IV, 292.

⁴⁵ Yusuf, 12/101.

teessüf değil lezzet verir. Çünkü Hz. Yusuf'un (a.s.) mevtini istemesi, bu dünyanın en güzel anlarının dahi ahirete nazaran hiç hükmünde kaldığını gösterir. Zira hakiki saadet kabrin arkasındadır. Yani ölümle o saadete ulaşılır.⁴⁶ Demek ki, bu yönüyle baktığımızda, Hz Yusuf'un (a.s.) ölümünü istemesi, dinleyenlere üzüntü ve elem vermiyor bilakis müjde ve mutluluk veriyor. Ve bizi şu şekilde irşad ediyor: "Kabrin arkası için çalışınız, hakikî saadet ve lezzet ondadır." Hem Hz. Yusuf'un (a.s.) ölümü istemesi, onun en üst derecedeki sıddıkiyetini gösteriyor ve şu sonucu ortaya koyuyor: "Dünyanın en parlak ve en sürurlu haleti dahi ona gaflet vermiyor, onu meftun etmiyor, yine âhireti istiyor."⁴⁷ Öyleyse bizim de bundan bir ders çıkarmamız ve ibret almamız lazımdır. Dünyalık olarak hangi halde ve hangi makamda bulunursak bulunalım, bu hal ve makamların geçici olduğunu idrak etmek zorundayız. Dünyanın fani işlerinin bizi geflete sevkedip, ahireti unutmamıza sebep olmaması gerekir.

2.4. Hz. İbrahim'in (a.s.) Kıssası

İbrahim (a.s.) Kur'an'da en çok ismi geçen (69 defa) ikinci peygamberdir. Kur'an'ın çeşitli yerlerinde müteferrik bir halde kıssası anlatılır. Ancak Risale-i Nur Külliyyatı'nda Hz. İbrahim (a.s.) ile ilgili cüz'i bir hadiseye temas edilerek bu hadiseyle ilgili ayetin bir bölümü alınıp işlenmiştir. Mesela Kur'an'ı Kerim'de Hz. İbrahim'in (a.s.) hayatından şu bölüm aktarılmıştır: "*Hani İbrahim, babası Azer'e, 'Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de, kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum' demişti. İşte böylece İbrahim'e göklerdeki ve yerdeki hükümler ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun. Üzerine gece karanlığı basınca, bir yıldız gördü. 'İşte Rabbim!' dedi. Yıldız batınca da, 'ben öyle batanları sevmem' dedi. Ay'ı doğarken görünce de, 'İşte Rabbim!' dedi. Ay da batınca, 'andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de sapıklardan olurum' dedi. Güneşi doğarken görünce de, 'İşte benim Rabbim! Bu daha büyük' dedi. O da batınca (kavmine dönüp), 'Ey kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım' dedi. Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim.'*"⁴⁸

Oysa Risale-i Nur Külliyyatı'nda bu ayetlerden sadece 76. Ayetin bir kısmı olan "*(yıldız) batınca da, 'Ben öyle batanları sevmem' dedi.*"⁴⁹ ibaresi alınarak konu işlenmiştir. Onun için biz de Risale-i Nur Külliyyatı'yla karşılaştırma babından En'am Suresi'nin 76. ayetinin son kısmı olan فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ "*(Yıldız)batınca da, 'Ben öyle batanları sevmem' dedi.*" cümlesi doğrultusunda tefsir kitaplarına baktık. Buna göre tefsir kitaplarında bu ayet yorumlanırken, halden hale giren, yer

⁴⁶ er-Razî'nin Mefâtihi'l-Ğayb adlı tefsirinde de bu manalarla örtüşen şu görüşler mevcuttur:

1. Dünya geçicidir ve sür'atle zevale doğru gidiyor. Bu fena ve zavalin yanında, dünyadan elde edilen lezzet zayıf kalmaktadır.
2. Dünyalık mutluluklar saf olmayıp, kederli ve karmakarışık.
3. İnsanın en rezili ile en faziletlisinin dünyadan aldıkları lezzet birdir.

İşte bu üç sebep, dünyevi lezzetlere karşı bir nefret hissi doğuruyor. Öyleyse aklı başında olan bir adam dünyanın bu üç yönüne baktığında ölümü temenni eder. (er-Razî, Mefâtihi'l-Ğayb, XVII, 223-224.)

⁴⁷ Nursî, Mektubat, s. 316.

⁴⁸ En'am, 6/74-79.

⁴⁹ En'am, 6/76.

değiştiren, görünüp-gizlenen parlak görünümlü varlıklar (yıldızlar) ibadet edilmeye layık varlıklar değildir. Çünkü bu hususlar ancak cisimlere aittir. Cisimler de yaratılmış ve emre musahhar hareket eden varlıklar olduğu için ilahlık vasfına ve ubudiyete uygun değildir.⁵⁰

Said Nursî ise, En'am Suresi'nin 76. ayetinin son kısmı olan *فَلَمَّا أَفْلَحَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ* "(Yıldız)batınca da, 'Ben öyle batanları sevmem' dedi." cümlesinden hareketle ayetten farklı manalar çıkarmıştır. Bu manalar tasavvuftan mülhem ve edebi bir üslupla sunulmuştur. Buna göre, Nursî fani, geçici mahbuplara kalben bağlanmamak gerektiğini söylemiş; kalbin ebedi bir aşk için yaratılması hasebiyle mahbubun da ebedi olması gerektiğini savunmuştur.⁵¹ Dolayısıyla mecazi aşklardan vazgeçip, ilahi aşka düşmenin lüzumunu ortaya koymuştur. Bu dünya fani olduğu için, dünya işlerinin de ehemmiyetsiz olduğunu vurgulamıştır.

Ona göre Hz. İbrahim'in (a.s.) sarfettiği bu söz (*Ben öyle batanları sevmem*), kalbin adeta taptığı ve ma'bud derecesinde bağlandığı bütün sebeplerden insanı uzaklaştırarak, hakiki ve ebedi bir Ma'buda yöneltmektedir.

Hz. İbrahim'in (a.s.) bu sözü fani dünyada beka bulmanın yolunu gösteriyor. Bu yol ise nefis-i emmare cihetiyle fena bulmaktan geçiyor. Yani kötülükleri çokça isteyen nefse hakim olmaktan geçiyor. Bu da kötü ahlaktan uzaklaşmakla mümkün oluyor. Sahip olduğu bütün varlıkları Hakiki bir mahbub olan Cenab-ı Hakk'ın yolunda feda etmekle oluyor.

Öyleyse ayetin irşadiyle insan muhabbetini fani olan "*batan*" varlıklara verirse daima ıstırap içinde kalır. Ancak insan muhabbetini ebedi olan Allah'a sarf ederse fani olan mahlukattan dolayı çektiği ıstıraptan kurtulur.⁵²

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssaların birçok gayesi vardır. Bu kıssaların en önemli gayelerinden biri insanlara ders vermek ve insanların ibret almalarını sağlamaktır. Kur'an'ın büyük bir bölümünü oluşturan kıssalar, mahiyetleri itibariyle tarihi kıssalar, Kur'an'ın nüzülü esnasında meydana gelen olaylar ve gaybi kıssalar şeklinde üç bölümde mütalaa edilmiştir. Ele aldığımız peygamber kıssaları da tarihi kıssalar bölümüne dahildir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Adem (a.s.), Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Musa (a.s.), Hz. Yusuf (a.s.), Hz. Yunus (a.s.), Hz. Eyyûb (a.s.) gibi birçok peygamberin hayat hikayeleri anlatılmıştır. Bu anlatımlar bazen neredeyse bir surenin tamamını kapsayacak şekilde uzun (Hz. Yusuf'un kıssası gibi) olmuş, bazen de Kur'an'ın değişik surelerinde (Hz. Adem (a.s.) ve Hz. Musa (a.s.) gibi) müteferrik bir halde

⁵⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 366; el-Beydâvî, Nasiruddîn Ebu Sa'id 'Abdullah b. 'Ömer b. Muhammed eş-Şirazî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts. II, 423; İbn Kesîr, *Kıssasul-Enbiyâ*, 172; el-Alûsî, Şihabuddîn Mahmud b. 'Abdillâh el-Huseynî, *Ruhu'l-Ma'ânî fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-'Azim ve-Sebi'l-Mesânî*, İhyau Tûrasi'l-Arabî, Ts. VII, 200; es-Sâbûnî, Muhammed 'Alî, *Safvetü't-Tefâsîr*, Daru'l-Kur'ani'l-Kerim, Beyrut, ts. I, 401; Ebu's-Suud, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin İmad, *Tefsiru Ebu's-Suud*, Daru İhyau't-Tûrasi'l-Arabî, Beyrut, ts., III, 153.

⁵¹ Elmalılı, tefsirinde bu ayeti açıklarken, kaybolup batan varlıklara sevgi beslemenin sonunda insanı büsbütün zarara uğratan bir sapıklığın olduğunu söyler. Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kurân Dili*, Sad. Lütfullah Cebeci vd. Akçağ Yayınları, Ankara, 2015, IV, 36.

⁵² Nursî, Said, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 214-218.

olmuştur. İşte Kur'an'ın birçok yerine dağılan bu kıssalar, Kur'an'ı yorumlayan ve açıklayan tefsir kitaplarının da önemli bir bölümünü teşkil etmiştir. Tefsir kitaplarına baktığımızda, müfessirler genelde Kur'an-ı Kerim'i ilk surenin ilk ayetinden başlayarak son surenin son ayetine kadar tefsir ettikleri için, Kur'an'da kıssası geçen peygamberleri de tek tek ele alıp haklarında tafsilatlı bilgiler vermişlerdir.

Son dönemlerde yazılan tefsirlerden biri olan Risale-i Nur Külliyyatı'na baktığımızda, bu tefsirde -alışlagelmiş tefsir metotlarından- farklı bir metot takip edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'i ayet ayet tefsir etmek yerine, belli-başlı bazı ayetlerin tefsir edildiği Risale-i Nur Külliyyatı'nda, peygamber kıssalarının da tamamına yer verilmemiştir. Dolayısıyla Said Nursî eserinde -külliyyatta geçen peygamberlerin gösterdiği mucizelerle ilgili yerleri saymazsak- sadece Hz. Yunus (a.s.), Hz. Eyyûb (a.s.), Hz. Yusuf (a.s.) ve Hz. İbrahim'in (a.s.) kıssalarına yer vermiştir. Nursî'nin tefsiri, yöntem olarak diğer tefsirlerden farklı olduğu gibi peygamber kıssalarını işleme yönüyle de diğer tefsirlerden ayrılmıştır. Çünkü Risale-i Nur Külliyyatı'nda peygamber kıssaları ayrıntılı bir şekilde anlatılmamış; bazen en kısa bir özeti verilmiş bazen de sadece kıssadan bir kesit sunularak konu işlenmiştir. Kıssalar değerlendirilirken yaşantımızla bağlantıları kurulmuş ve almamız gereken ders ve ibretler ortaya konmuştur. Örneğin, Hz. Yunus'un (a.s.) hayat hikayesinin çok kısa bir özeti verildikten sonra onun, gecenin karanlığında, denizin derinliklerinde balığın karnına düştüğü vaziyetteki dehşet ile istikbalimizin, dünyamızın ve nefsimizin isteklerinin manevi olarak bize yaşattığı dehşet karşılaştırılmış ve bu durumda alacağımız ders ve ibretler ortaya konmuştur. Yine Hz. Yusuf'un (a.s.) hayatından sadece ölümü temenni etme anı ele alınmış ve bu durumun bize bakan yönü vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- el-Beydâvî, Nasiruddîn Ebu Sa'id 'Abdullah b. 'Ömer b. Muhammed eş-Şirazî. (ts.), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- el-Begâvî, el-İmam Muhiyu's-Sünne Ebi Muhammed Huseyn b. Mes'ud.(1409), *Me'alimu't-Tenzîl*, (thk. Muhammed Abdullah en-Nemr), Dar Taybe, Riyad.
- el-Alûsî, Şihabuddîn Mahmud b. 'Abdillah el-Huseynî. (ts.), *Ruhu'l-Maânî fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-'Azim ve-Sebi'l-Mesânî*, İhyau Tûrasi'l-Arabî.
- Cerrahoğlu, İsmail. (2007), *Tefsir Usulü*, DİB Yayınları, Ankara.
- el-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. (1404), *Zâdü'l-Masîr fi İlmi't-Tefsir*, el-Mektebu'l-İslamiyye, Beyrut.
- Demirci, Muhsin. (2013), *Tefsir Usulü*, İFAV. Yayınları, İstanbul.
- Demirci, Muhsin. (2013), *Konulu Tefsire Giriş*, İFAV Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- el-Kurtubî, Ebu Ubeydullah Muhammed b. Ahmed b. Ebibekr. (1427/2007) *el-Cami' li- Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulhasen et-Türkî,

- Müessesetü'r-Risale, Beyrut.
- Ebu's-Suud, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin İmad. (ts.), *Tefsiru Ebu's-Suud*, Daru İhyau't-Türasi'l-Arabi, Beyrut.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakûb. (1978), *el-Kâmûsu'l-Muhît*, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'Ammetu li'l-Kitab, Mısır.
- İbn Ebi Zemenîn, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah. (1423/2002), *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azîz*, thk. Ebi Abdullah Huseyn b. Ukkâse ve Muhammed b. Mustafa el-Kenz, El-Faruku'l-Hadise, Kahire.
- İbn Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail. (2000/1401), *Tefsir'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Mustafa Seyyid Muhammed vd. Müessesetu Kurtuba, kahire.
- İbn Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail. (1417/1997), *Kıyasu'l-Enbiyâ*, thk. Abdulhayy el-Fermavi, Müessesetu'nur, Mısır.
- İbn Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail. (1907/1986), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- Nursî, Said. (2013), *İşârâtü'l-İ'caz*, Envar Neşriyat, İstanbul.
- Nursî, Said. (2015), *Lem'alar*, Envar Neşriyat, İstanbul.
- Nursî, Said. (2015), *Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul.
- Nursî, Said. (2013), *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul.
- Nursî, Said. (2013), *Tarihçe-i Hayatı*, Envar Neşriyat, İstanbul.
- Özgel, İshak. (Kış, 2015), "Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsir Yöntemi (Şuhûdî Tefsir)" *Ekev Akademi Dergisi*. S. 61.
- Öztürk, Mustafa. (Bahar, 2014), "Son Dönem Osmanlı'dan Günümüz Türkiye'de Kur'an ve Tefsir Çalışmaları", *Karadeniz Tek. Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1
- er-Razî, Fahrüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer b. El-Hasan b. El-Huseyn b. Ali el-Kureyşî el-Bekri et-Teymi et-Taberistani. (1401/1981), *Mefâtihu'l-Ğayb*, Daru'l- Fikr, Beyrut.
- es-Sa'lebî, Ebû Zeyd 'Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf. (1418), *el-Cevâhiru'l-Hisân fi Tefsiri'l-Kur'an*, thk. eş-Şeyh Muhammed 'Ali Mu'avviz, eş-Şeyh 'Adil Ahmed 'Abdu'l-Mevcud, 1. Baskı, Daru İhyâi't-Türasi'l-'Arabî, Beyrut.
- es-Sâbûnî, Muhammed. (ts.) 'Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Daru'l-Kur'ani'l-Kerim, Beyrut.
- Şahin, M. Süreyya. (2002), "Kıyas-ı Enbiyâ", *DİA*, Ankara.

- Şengül, İdris. (2005), “Kıssa”, DİA, İstanbul.
- et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr. (1422/2001), *Tefsir'üt-Taberî (Câmiu'l-Beyân an Tevîli'l-Kur'an)*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru Hicr, Cize.
- et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr. (1387), *Tarihu't-Taberî*, II. Baskı, Daru't-Türas, Beyrut.
- el-Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed. (1415/1994), *el-Vasît fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecîd*, thk. Adil Ahmed Abdulnevcud vd. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- el-Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed. (1430), *Tefsiru'l-Basît*, thk. Ahmed b. Muhammed b. Salih el-Hemmâdî, Riyad.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. (2015), *Hak Dini Kurân Dili*, Sad. Lütfullah Cebeci vd. Akçağ Yayınları, Ankara.
- ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer. (1417/1997), *el-Keşşaf an Hakaiki Ğavamizi't-Tenzîl ve Uyu'ni'l-Ekâvil fi Vucuhi't-Te'vil*, thk. Adil Ahmed Abdulnevcud ve Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad.